

A szép, csöndes idő és a szó

Öt perc áll a rendelkezésemre. Most már csak négy perc ötvenhat másodperc. Pontosabban csak négy perc ötvenkét másodperc. Nem volna tanulság nélküli így végigmenni az idők teljességén, ama öt percen. Helyesbíték: négy perc harminchét másodperc. Akár egy imát, mondanám így a maradék időket, melyek szépen, csöndben telnének (ez már önmagában szinte győzelem: megrendezik a göteborgi könyvvásárt, és van öt perc, amikor szépen, csöndben telik az idő; becsüljük ezt meg), végül is ily módon maga a csönd jönne létre, amelyben eltűnődhetünk, gondolkodásnak nem nevezném (és inkább önök, mint én, mert nekem folyamatosan számolnom kell, öt perc, négy perc, dolgoznom, ezért hívtak meg), eltűnődhetünk az irodalomról, könyvekről, olvasókról, talán még az írókról is, arról, hogy miért vagyunk itt, és mit is akarunk.

Van egy anekdotám, tudom, hogy nincs idő rá, de megfordítom a dolgot, amit mondok, *arra* van idő. Az a szép, csöndes. Tehát: Egy afféle irodalmi konferencián a nekem rendelt tolmács nagyon tudott spanyolul, ami jó volt, mert ott spanyolul beszéltek, de az irodalomról halvány dunsztja se, akárha nekem a tehéntermesztésről beszélnének. Az előadó épp vidám dolgokat mondhatott, mert körülöttem döltek a nevetéstől. Mit mond?, kérdem. Várjon, figyelek, majd később. Megint hallom, hogy Kafka és bruhaha. Mit mond? Majd később.

Ez így ment végig. Wittgenstein, Camus – és a felszabadult, orgiaszerű vihogások. Taps, szünet, várakozón a tolmácsra nézek, fiatal egyetemista lány, aki szigorúan, mintegy megrovóan azt mondja: Igen. Azt hiszem, az irodalomról beszélt.

Ezt szeretném én is elérni, hogy Önök a végén azt mondhassák, igen, azt hiszem, az irodalomról beszélt.

Tovább megyek. Attól tartok (ez olyan, mintha angolból fordítottam volna vissza, I am afraid), bármit mondok itt, az irodalomról beszélek. Hogy mi az irodalom, azt negyvenöt év után is (azóta van toll a kezemben) nehezen tudnám megmondani. Hogy mi nem, arról vannak sejtéseim (névsort most nem olvasok), és arról is, hogy miként működik. Varázslatosan és titokzatosan.

Erről sokat tudnék beszélni, a varázsról, a titokról. És milyen lelkesen, ihletetten. Hiszen ez tölti be az életem. (Zárójel. Ez kicsit megváltozott, ezért is nem vagyok személyesen jelen, most igyekszik más betölteni az életem, de így meg a hasnyálmirigyéről tudnék lelkesen és ihletetten beszélni, amitől ugyan most megkímélem a tisztelt publikumot, de ne reménykedjen, előbb utóbb hosszabban is szólok róla, I am afraid.) Folytatom zárójelen kívül, mintha mi sem történt volna. Szóval az irodalom különösségeiről nagyon is tudnék beszélni, hogy például nem a szokásos módon használja a nyelvet, tehát nem az a helyzet, hogy van egy gondolat (mely természetesen nemes és jelentős), aztán van ez a nyelvi készség, és akkor ezek szerencsésen találkoznak, mint Krisztina királynő és csinos udvarhölgye Ebba Sparre (nem vagyok ennyire tájékozott, csak kimásoltam a Wikipediából), így aztán ezt a gondolatot, üzenetet a nyelv segítségével közvetítjük, ahogy mondani volt szokás: irodalmi köntösbe öltöztetjük (igyekeznénk egy ilyen irodalmi köntösről képet mutatni, a dressing-gown, gondoljunk Maughamra, és a baby doll, gondoljunk, akire jól esik, ezek ötvözete lehetne...), szóval nem erről van szó, hanem hogy az irodalom a nyelven keresztül nézi és tapasztalja a világot, az akciók a nyelvben történnek, így aztán semmi nem elég, gondolat, szenvedély, nem elég szeretni, gyűlölni, szavak kellenek hozzá.

De erre tényleg nincs idő. Az a baj, hogy íróként beszélek. Aki beszédet mond, annak egyenesen kell beszélnie. A jó regény sose egyenes, egyszerre mond igent és nemet, mindent lát, múltat, jelent, jövőt, de legalábbis mindent akar. Célja csak önmagával kifejezhető. Aki beszédet mond, annak célja van, kell lennie, és az nem a lehetetlennel birkózik, hanem a lehetségesről kell mondania valamit, nem az Istenek törvénye szerint cselekszik, mint Antigoné, hanem Isménével együtt mondja magában: *A lehetetlen célba sem venni való.*

Minden íróban van egy olvasó, arra kellett volna bíznom a beszédet. Az aztán törtetne előre egyenesen, mint egy traktor (mondjuk egy Traktor Racing Volvo Terror). Beszélne a magyar irodalom sajátosságairól, a hagyományok erejéről és ahogy ez folytonosan a szabadsággal volt összefüggésben, amin a magyarok mindig függetlenséget értettek, nem, mégsem, először ő is a nyelvről beszélne, hogy micsoda öröm magyarul tudhatni, úgy érzi, szinte megtiszteltetés (bár Göteborgban az is eszébe jut, hogy svédül beszélni is öröm és megtiszteltetés volna, és így tovább a könyvvásárok színhelyein), és ahogy a portugálok a virágok nyelvén beszélnek (ahogy Kosztolányi Dezső írja, akiről külön tudna sokszor 5 percet énekelni), ő talán Puskás Ferenc nyelvén beszél, Puskásén, aki még, elnézést, a nagy Ibrahimovicsnál is nagyobb, így ez a nyelv fejezné ki a magyar géniuszt, ő tehát magyarul beszél, a zsenialitás nyelvén, vagyis a túlzások nyelvén, az aránytalanságok nyelvén, a gondolkodás híjának nyelvén, az önismeret hiányának a nyelvén, a reflexió hiányának a nyelvén, az üresség nyelvén, a csönd nyelvén, a hallgatás nyelvén. Hallgatni legszebben a virágok hallgatnak, de itt már egyszer voltunk.

Kellene szólnia a nagy magyar írókról, régiekről és maiakról, de az elkövetkezendő napokban, úgy reméli, ez majd úgyis szóba kerül, de azért Bodor Ádám nevét mégiscsak megemlítené külön is, mert vélhetően nem ismerik, így nem is olvassák, pedig az jó. Bodort olvasni jó. És még Kelet-Európáról is meg lehet tudni valami lényegest, olyat, ami bárhol a világban érvényes, érthető.

És persze egy szónok nem kerülhetné ki a jelent. Mi van most Európában és mi van Magyarországon? Tulajdonképpen könnyű és elég magától értődő volna erős és tárgyyszerű kritikával illetni a magyar gyakorlatot, élén a miniszterelnökkel. Gyűlöletkeltés, gyűlöletkampány az indulatok csillapítása helyett, bűnbakkeresés (ósi, magyar szokás, mindenki hibás, csak mi nem), hergelés, az ország felosztása jókra és rosszakra, legrosszabb reflexeink, hagyományaink mozgásba hozása, a harcos retorika és következményei. Egyre militánsabb és militárisabb intézkedések és törvények. Egyre több csehovi puska, amely azért függ békésen az első felvonás nyugodtnak tetsző szalonjában, hogy előbb-utóbb valaki használja. Ha egy törvény valamit megenged, arra nagyon rossz válasz az, hogy de úgysem fogjuk kihasználni. Könnyű elviselhetetlen mondatokat idézni felelős magyar politikusoktól, melyhez hiába keresnénk kontextust, amely elfogadhatóvá tenné őket. Idézve voltak ezek sokszor, és lesznek is sokszor. Hol a jóindulat, hol a humánus?

De ezek fölsorolása kevés. Ezeket a kormány szemére hányni kevés. Nem érdekli őket, ezer kibúvót találnak, a sima hazugságtól, a manipulatív adatkezelésen át a lehetséges nyugati példákra való hivatkozásig. Ami hol valóságos érv, hol maszatolás. Kevés, mert a probléma létezik. Mit jelent az iszlám és afrikai kultúrájú emberek megjelenése ebben a formában? Tényleg csak jóindulat és humánus kérdése a jó válasz? Vajon minden lehetséges és fontos kérdést fölteszünk magunknak? Vagy mi is harcban állunk, és fontosabb az összetartás és az ellen kijelölése? Mi, ami megőrizhető és mi nem? Nincs itt vége, csupán abbahagyom.

A művészet nem megoldás semmire. Regény még rosszat nem akadályozott meg. De a jó könyveket, azokat tehát, amelyekről itt, e körben szó szokott esni, átjárja a „megértés sóvárgó vágya”. Ezt nevezhetjük reménynek is. Remény, ez jó utolsó szónak. Az öt percet pedig felejtjük el. Akkor most mi is az utolsó szó?